

Όροι και προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ένα σύστημα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Μιχάλης Κασσωτάκης ■

ABSTRACT

Conditions and prerequisites that a system for access to higher education should satisfy

A long discussion about the change of the system for access to higher education has been carried out in Greece recently and a number of different proposals have been put forward by different associations and individuals to this end. In order to adopt one of those proposals it is imperative to assess them on the basis of specific criteria, which are widely accepted by both the Greek society and various educational and scientific associations. Such criteria could, in our opinion, form the conditions and prerequisites that a system for access to higher education should satisfy. The present paper aims to delineate these criteria, the most important of which are: a) equality as to participation in selection processes, moderation of the socio-economic inequalities, social consensus, validity and reliability of the examination processes, correspondence of the interests of the candidates to the type of studies they follow, upgrading of the Lyceum and others.

Πρόσφατα γίνεται μεγάλη συζήτηση στην Ελλάδα για την αλλαγή του συστήματος πρόσβασης στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα. Στο πλαίσιο της συζήτησης αυτής κατατίθενται τόσο από συλλογικούς φορείς όσο και από μεμονωμένα άτομα ποικίλες προτάσεις. Για την επιλογή της καλύτερης από αυτές τις προτάσεις θεωρούμε αναγκαία την αξιολόγησή τους με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία είναι ευρύτερα αποδεκτά από την ελληνική κοινωνία και την εκπαιδευτική και επιστημονική κοινότητα. Τέτοιου είδους κριτήρια μπορούν κατά την άποψή μας να είναι οι όροι και οι προϋποθέσεις που το παραπάνω σύστημα πρέπει να πληροί. Η αποσαφήνιση των όρων αυτών που θεωρούνται ότι ανταποκρίνονται στην ελληνική πραγματικότητα αποτελεί το

στόχο του παρόντος κεφαλαίου. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται οι αρχές της ισότητας ως προς τη συμμετοχή στις διαδικασίες επιλογής, η άμβλυνση των κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων, η κοινωνική συναίνεση, η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των εξεταστικών διαδικασιών, η αντιστοιχία μεταξύ ενδιαφερόντων των υποψηφίων και των κλάδων σπουδών στις οποίες κατατάσσονται, η συμβολή στην ανβάθμιση του Λυκείου και άλλα παρόμοια.

1. Εισαγωγή

Από τα τέλη του 2008 έχει αναθερμανθεί η συζήτηση για την αναμόρφωση του συστήματος πρόσβασης στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία είχε αρχίσει από το 2004 μετά την άνοδο της Νέας Δημοκρατίας στην εξουσία. Στο πλαίσιο της συζήτησης αυτής ποικίλοι εκπαιδευτικοί και άλλοι φορείς, αλλά και μεμονωμένα άτομα (πανεπιστημιακοί κυρίως) διατυπώνουν διάφορες προτάσεις για τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στον παραπάνω τομέα (βλ. ΥΠ.Ε.Π.Θ./Π.Ι., 2005, Π.Ε.Ε. 2008, Κασσωτάκης & Παπαγγελή-Βουλιουρή, 2009, Ο.Κ.Ε., 2009).

Για την επιλογή της καταλληλότερης από τις προτάσεις αυτές θεωρούμε απαραίτητη την αξιολόγησή τους, μέσα από την οποία θα αναδειχθούν τα θετικά και αρνητικά σημεία της καθεμιάς. Η αξιολόγηση όμως αυτή πρέπει να βασίζεται σε κριτήρια αποδεκτά από την κοινωνία και ιδιαίτερα από την εκπαιδευτική κοινότητα και τους ειδικούς στο συγκεκριμένο τομέα. Τέτοιου είδους κριτήρια μπορούν, κατά τη γνώμη μας, να είναι οι όροι και οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ένα σύστημα πρόσβασης στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπως προκύπτουν από τη σχετική ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία (Douglass, 2007, Eurydice/Eurostat, 2007, Santiago et al. 2008, Π.Ε.Ε. 2008, Κασσωτάκης, 2005).

Ξεκινώντας από τις σκέψεις αυτές, θα προσπαθήσουμε να συνοψίσουμε στη συνέχεια τους σημαντικότερους από τους παραπάνω όρους. Ο προσδιορισμός τους έχει ως πλαίσιο αναφοράς την ελληνική εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα.

2. Όροι και προϋποθέσεις

2.1. Ευρεία κοινωνικο-πολιτική αποδοχή

Για να έχει μακροβιότητα ένα σύστημα πρόσβασης στα τριτοβάθμια ιδρύματα, ο ρόλος του οποίου είναι καθοριστικός για τη λειτουργία όχι μόνο της εκπαίδευ-

σης αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, πρέπει να τυγχάνει της μεγαλύτερης δυνατής κοινωνικής αποδοχής και να είναι προϊόν πολιτικής συναίνεσης, ως προς γενικό του πλαίσιο τουλάχιστον και τις βασικές αρχές που το διέπουν. Αν δεν πληρούται ο όρος αυτός, το σύστημα θα μεταβάλλεται, ανάλογα με την εναλλαγή των πολιτικών κομμάτων στην εξουσία, κατάσταση που, όπως προκύπτει από την πρόσφατη αλλά και την παλαιότερη ελληνική εμπειρία, έχει σημαντικές αρνητικές εκπαιδευτικές και κοινωνικο-οικονομικές συνέπειες. Η επιδίωξη εξασφάλισης της προϋπόθεσης αυτής, δεν σημαίνει ότι το σύστημα που θα υιοθετηθεί δεν θα πρέπει να βελτιώνεται, ανάλογα με την εμπειρία που θα προκύπτει από την εφαρμογή του. Άλλο όμως είναι η βελτίωση ενός συστήματος και άλλο η εκ βάθρων αλλεπάλληλη ανατροπή και η συνεχής αλλαγή του.

Η κοινωνικο-πολιτική αποδοχή του υπό εξέταση συστήματος έχει άμεση σχέση και με τα βασικά χαρακτηριστικά του, τα κυριότερα από τα οποία αναφέρονται στη συνέχεια ως επιμέρους όροι και προϋποθέσεις τις οποίες αυτό οφείλει να ικανοποιεί.

2.2. Αδιάβλητη και αξιοκρατική διαδικασία επιλογής

Κάθε σύστημα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση προϋποθέτει κάποια διαδικασία επιλογής, αφού δεν είναι δυνατόν να ικανοποιούνται πλήρως οι φιλοδοξίες όλων όσοι επιθυμούν να σπουδάσουν, ιδιαίτερα σε τομείς στους οποίους η προσφορά δεν συμβαδίζει με τη ζήτηση. Για να είναι όμως κοινωνικά αποδεκτή η επιλογή αυτή, πρέπει όχι μόνο να είναι αδιάβλητη και αξιοκρατική, αλλά και να πείθει γι' αυτό. Η παραπάνω προϋπόθεση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για την ελληνική κοινωνία, η οποία έχει υποφέρει για μεγάλο χρονικό διάστημα από την ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων, λόγος για τον οποίο είναι συνήθως δύσπιστη απέναντι σε κάθε είδους επιλογή που αφήνει περιθώρια σε εξωτερικές παρεμβάσεις.

Η ίδια η ιστορία του συστήματος πρόσβασης στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει να επιδείξει πολλές περιπτώσεις ανάκλησης ή αλλοίωσης μέτρων, παιδαγωγικά ορθών, λόγω των στρεβλώσεων που προκαλούσαν ή υπήρχε ο φόβος ότι θα προκαλούσαν εξωτερικές παρεμβάσεις.¹

Για τον παραπάνω λόγο τα συστήματα εισαγωγής στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, που εφαρμόστηκαν από το 1964 μέχρι σήμερα, έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην εξασφάλιση αμερόληπτων διαδικασιών επιλογής και πέτυχαν σε ικανοποιητικό βαθμό τον επιδιωκόμενο στόχο. Έπεισαν δηλαδή την ελληνική κοινωνία για το αδιάβλητο των σχετικών διαδικασιών. Η κοινωνική αυτή εμπιστοσύνη αποτελεί ίσως το σημαντικότερο πλεονέκτημά τους, το οποίο πρέπει να διατηρηθεί, όποια αλλαγή κι αν υπάρξει στον τρόπο με τον

οποίο θα γίνεται στο μέλλον η μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η επιδίωξη αυτή οφείλει να αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κριτήρια με βάση τα οποία θα αξιολογηθούν οι προτάσεις που διατυπώνονται για την αναμόρφωση των διαδικασιών πρόσβασης στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας μας

2.3. Εγκυρότητα και αξιοπιστία των αξιολογικών διαδικασιών

Εκτός από την προϋπόθεση που μνημονεύθηκε προηγουμένως, βασικοί όροι για την αποδοχή και την επιτυχία ενός συστήματος πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να είναι η διασφάλιση της εγκυρότητας και η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων του. Ένα σύστημα επιλογής θεωρείται έγκυρο και αξιόπιστο, όταν υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ των πραγματικών γνώσεων και ικανοτήτων των υποψηφίων και της σειράς στην οποία αυτοί κατατάσσονται με βάση τα αποτελέσματα των σχετικών διαδικασιών (βλ. Κασσωτάκης, 2002, Δημητρόπουλος, 2003). Εξυπακούεται ότι στο πλαίσιο της εγκυρότητας αυτής περιλαμβάνεται και το στοιχείο της πρόγνωσης (προγνωστική εγκυρότητα), της πρόβλεψης δηλαδή της επιτυχούς πορείας των φοιτητών/ σπουδαστών στον τομέα των σπουδών για τον οποίο επιλέγονται. Με άλλα λόγια, αυτοί που εισάγονται σε κάποιο πανεπιστημιακό τμήμα πρέπει να έχουν τις γνώσεις και τις ικανότητες που απαιτούνται για να μπορούν να παρακολουθήσουν ακώλυτα τις αντίστοιχες σπουδές. Οι μέχρι σήμερα έρευνες δεν έχουν δώσει ικανοποιητικά στοιχεία για την προγνωστική εγκυρότητα των συστημάτων επιλογής, τα οποία εφαρμόστηκαν στη χώρα μας². Η παραπάνω διαπίστωση επιβεβαιώνεται και από τις κριτικές οι οποίες ακούγονται συχνά από πανεπιστημιακούς για τις ελλείψεις των πρωτοετών φοιτητών.

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης των εξεταζομένων είναι μειωμένη, όταν αυτά στηρίζονται στο αποτέλεσμα λιγοστών αποσπασματικών εξεταστικών δοκιμασιών, όπως είναι για παράδειγμα οι μεταλυκειακές εξετάσεις σε μικρό αριθμό μαθημάτων. Η αδυναμία αυτή οφείλεται στο σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν στη συγκεκριμένη περίπτωση τυχαίοι παράγοντες. Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της αξιολόγησης αυξάνεται, όταν εκτιμώνται επιδόσεις των μαθητών που προκύπτουν από δοκιμασίες, οι οποίες καλύπτουν μεγάλα χρονικά διαστήματα (π.χ. και τις τρεις τάξεις του Λυκείου ή έστω τις δύο τελευταίες) και συνδυάζουν διαφορετικές εξεταστικές μεθόδους. Εξυπακούεται ότι αυτό ισχύει, εφόσον πληρούνται οι όροι που είναι αναγκαίοι και για την ανεπηρέαστη και αντικειμενική – στο βαθμό του δυνατού – αξιολογική κρίση των διδασκόντων, οι οποίες μπορούν να επιτευχθούν με τρόπους που έχουμε αναλύσει σε άλλες εργασίες μας (βλ. Κασσωτάκης, 2002).

Η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων των εξετάσεων σχετίζεται ακόμη με το εύρος της ύλης στην οποία εξετάζονται οι υποψήφιοι για τα τριτοβάθμια ιδρύματα, καθώς και με τον τρόπο εξέτασής της. Η ύλη αυτή πρέπει να καλύπτει όλες τις βασικές γνώσεις που απαιτούνται για πανεπιστημιακές σπουδές σε συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο, η δε εξέτασή της οφείλει να γίνεται με τρόπο που να αποδεικνύει αξιόπιστα την κατοχή της σε βάθος και όχι απλώς την απομνημόνευσή της. Εισαγωγικές εξετάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που ελέγχουν περιορισμένη ύλη (π.χ. της τελευταίας μόνον τάξης) και εστιάζονται στην απομνημόνευση κυρίως δεν έχουν υψηλό δείκτη προγνωστικής εγκυρότητας.

2.4. Αντιστοιχία της τελικής επιλογής με τις επαγγελματικές προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα των υποψηφίων

Το σύστημα εισαγωγής στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει, επίσης, να επιτρέπει τη μεγαλύτερη δυνατή αντιστοιχία ανάμεσα στις επαγγελματικές και επιστημονικές προτιμήσεις των υποψηφίων και του είδους των σπουδών που τελικά ακολουθούν. Για το σκοπό αυτό ελήφθησαν κατά καιρούς διάφορα μέτρα στη χώρα μας (π.χ. ενημέρωση των μαθητών στο πλαίσιο του θεσμού του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.), υποβολή των δηλώσεων προτίμησης των διαφόρων Τμημάτων από τους υποψηφίους μετά τη γνωστοποίηση των επιδόσεών τους κ.ά.). Δυστυχώς, ούτε στον τομέα αυτόν επιτεύχθηκαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, όπως έχουμε άλλου σημειώσει (βλ. Κασσωτάκης & Παπαγγελή, 2009). Η αποτυχία οφείλεται σε πολλούς λόγους (αναποτελεσματικότητα του θεσμού του Σ.Ε.Π., ανεπάρκεια προσφερόμενων θέσεων στους τομείς των σπουδών υψηλής ζήτησης, μαζική στροφή των υποψηφίων προς ορισμένους επιστημονικούς κλάδους κτλ.). Τους λόγους αυτούς πρέπει να λάβει υπόψη οποιαδήποτε μελλοντική απόπειρα αναμόρφωσης του ισχύοντος συστήματος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο περιορισμός του εύρους των Τμημάτων των Α.Ε.Ι. και Α.Τ.Ε.Ι. που μπορούν να δηλώσουν οι υποψήφιοι δύναται να συμβάλει στην άμβλυνση του υπό εξέταση προβλήματος. Ενδέχεται όμως να δημιουργήσει άλλα, όπως είναι για παράδειγμα η παραμονή εκτός Α.Ε.Ι./Α.Τ.Ε.Ι. υποψηφίων με υψηλές επιδόσεις και η εισαγωγή σε αυτά άλλων με μικρότερους βαθμούς. Για τον παραπάνω λόγο, ο προτεινόμενος από πολλούς περιορισμός του εύρους των επιλογών των υποψηφίων δεν θα πρέπει να είναι πολύ μεγάλος. Το στοιχείο αυτό αποτελεί ένα άλλο κριτήριο αξιολόγησης των προτάσεων που διατυπώνονται σχετικά με την αλλαγή του συστήματος πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

2.5. Διαμόρφωση ομοιογενών φοιτητικών πληθυσμών κατά Τμήματα

Από μελέτες που έχουν ασχοληθεί κατά το πρόσφατο παρελθόν με την ανάλυση των συστημάτων πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση που ίσχυσαν τις τελευταίες δεκαετίες³ προκύπτει ότι αρκετά συστήματα παρείχαν τη δυνατότητα πρόσβασης στις ίδιες κατευθύνσεις σπουδών από διαφορετικές λυκειακές διαδρομές και με βάση τα αποτελέσματα εξετάσεων σε ανόμοια μαθήματα (π.χ. εισαγωγή σε ορισμένα τμήματα από διαφορετικές δέσμες πριν από το 2000, αντικατάσταση μαθημάτων αυξημένης βαρύτητας από μαθήματα γενικής παιδείας μετά το παραπάνω έτος). Η δυνατότητα αυτή παρείχε ευελιξία στο σύστημα και επέτρεπε τη διόρθωση, σε κάποιο βαθμό, λανθασμένων αρχικών προσανατολισμών των υποψηφίων. Οδηγούσε, όμως, στη δημιουργία ανομοιογενών από πλευράς βασικών γνώσεων φοιτητικών πληθυσμών, συνέπεια που δυσχέραινε την ποιοτική αναβάθμιση των οικείων τμημάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τούτο σημαίνει ότι ο όρος της ευελιξίας του συστήματος είναι αναγκαίος στο βαθμό που δεν προκαλεί δυσλειτουργίες στα τριτοβάθμια ιδρύματα. Η εύρεση της χρυσής τομής ανάμεσα στη δημιουργία ενός ευέλικτου συστήματος εισαγωγής στα τριτοβάθμια ιδρύματα και την εξασφάλιση ομοιογενών πληθυσμών από πλευράς βασικών αρχικών γνώσεων και δεξιοτήτων δεν είναι εύκολη. Η αναζήτησή της, πάντως, οφείλει να αποτελεί ένα άλλο κριτήριο για την αξιολόγηση των συστημάτων πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση.

2.6. Παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους ενδιαφερομένους

Οι ευκαιρίες πρόσβασης στην εκπαίδευση γενικά και ειδικότερα στο τριτοβάθμιο επίπεδο της πρέπει να είναι, στο βαθμό του δυνατού, ίδιες για όλους. Για λόγους παιδαγωγικής δεοντολογίας και κοινωνικής δικαιοσύνης πρέπει να έχουν όλοι τις ίδιες δυνατότητες να συμμετάσχουν στις διαδικασίες επιλογής. Αυτό σημαίνει ότι στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δεν πρέπει να υπάρχουν κατευθύνσεις, οι οποίες δεν παρέχουν το παραπάνω δικαίωμα σε όσους τις ακολουθούν. Για τους ίδιους λόγους, δεν επιτρέπεται να τίθενται άλλου είδους εμπόδια (π.χ. οικονομικά), τα οποία περιορίζουν τη δυνατότητα που αναφέραμε προηγουμένως. Συνεπώς, η αναμόρφωση των διαδικασιών πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να συνδυασθεί με τη λήψη μέτρων υποβοήθησης των οικονομικά ασθενέστερων, για να είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν τις σπουδές τις οποίες επιθυμούν (π.χ. χορήγηση υποτροφιών ή άτοκων δανείων, διαμονή κατά προτεραιότητα σε φοιτητικές εστίες, δωρεάν σίτιση κτλ.).

Υπό το πρίσμα της άμβλυνσης των ανισοτήτων πρόσβασης στα τριτοβάθμια ιδρύματα θα πρέπει, κατά τη γνώμη μας, να εξετασθούν και ορισμένα

από τα μέτρα που ελήφθησαν πρόσφατα, τα οποία πλήττουν κυρίως τα μειονεκτούντα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, όπως είναι για παράδειγμα η βαθμολογική βάση του 10 (βλ. ανακοίνωση της Ο.Λ.Μ.Ε. στις 4/7/2006). Το φαινόμενο, ασφαλώς, της εισαγωγής αποφοίτων Λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με επιδόσεις κάτω του 10 δεν είναι αποδεκτό. Η λύση όμως πρέπει, κατά την κρίση μας, να εστιασθεί στην εξάλειψη των παραγόντων εκείνων που οδηγούν αρκετούς μαθητές στη λήψη Απολυτηρίου Λυκείου χωρίς να κατέχουν τις βασικές γνώσεις και δεξιότητες που απαιτούν οι εισαγωγικές εξετάσεις και όχι στη δημιουργία φραγμών στην πραγματοποίηση ανώτερων σπουδών. Αναφερόμαστε κυρίως στη βελτίωση της ενισχυτικής διδασκαλίας και της πρόσθετης διδακτικής στήριξης, στη συστηματική αντιμετώπιση των δυσκολιών μάθησης, στην αναμόρφωση της διδακτικής μεθοδολογίας, στην υποστήριξη των χαμηλού μορφωτικού επιπέδου οικογενειών, στον έλεγχο του εκπαιδευτικού έργου και σε άλλα παρόμοια.

2.7. Άμβλυση των αρνητικών επιπτώσεων στο Λύκειο

Οι αρνητικές συνέπειες που έχουν στο Λύκειο οι διαδικασίες πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν αναλυθεί, τόσο από εμάς (Κασσωτάκης & Παπαγγελή, 2009) όσο και από άλλους μελετητές (Καψάλης, 1985, Σ.Α.Β., 1989, Μπουζάκης, 1995, Παπακωνσταντίνου, 2003) και είναι ευρύτατα γνωστές (στρέβλωση της μορφωτικής λειτουργίας του Λυκείου, αδιαφορία για τα μη εξεταζόμενα σε πανελλαδικές εξετάσεις μαθήματα, στροφή προς τα φροντιστήρια και στα ιδιαίτερα μαθήματα, επιπτώσεις στη διδακτική διαδικασία κτλ.). Για την εξάλειψή τους πολλοί εισηγούνται να αποδεσμευθεί το Λύκειο από το σύστημα επιλογής όσων εισάγονται στα Α.Ε.Ι./Τ.Ε.Ι. Η αποδέσμευση αυτή φαίνεται ότι αποτελεί στην παρούσα φάση το κυρίαρχο αίτημα και το βασικότερο κριτήριο με βάση το οποίο αναζητείται λύση στα προβλήματα που δημιουργεί το σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Συχνά όμως δεν είναι σαφές το τι εννοούν όσοι κάνουν την πρόταση αυτή. Αν ως αποδέσμευση νοείται η πλήρης αποκοπή του Λυκείου από το σύστημα επιλογής, τότε η σχετική πρόταση δε φαίνεται ρεαλιστική. Η επίδοση στο Λύκειο είτε αυτή αφορά στο γενικό μέσο όρο του Απολυτηρίου είτε σε ορισμένα μαθήματα περιλαμβάνεται, κατά κανόνα, μεταξύ των κριτηρίων επιλογής για τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα. Εξάλλου, η επίδοση που θα έχουν οι απόφοιτοι του Λυκείου σε όποιες εξετάσεις κι αν καθιερωθούν μετά το Λύκειο ως διαδικασία πρόσβασης στα Α.Ε.Ι./ Τ.Ε.Ι. (εξετάσεις σε προπαρασκευαστικό έτος, μεταλυκειακές εξετάσεις κτλ.) θα προσδιορίζεται πρωτίστως από τα εφόδια που τους προσέφερε η δευτεροβάθμια εκπαίδευση και κυρίως το Λύκειο.

Επιπρόσθετα, η πλήρης αποσύνδεση της λυκειακής βαθμίδας από την εισαγωγή στα Α.Ε.Ι./Τ.Ε.Ι. δεν μπορεί παρά να έχει μέσα στην ελληνική πραγματικότητα αρνητικές επιπτώσεις στο Λύκειο. Ποιος άραγε πιστεύει σοβαρά ότι, αν υπάρξουν π.χ. εισαγωγικές εξετάσεις σε 4-5 μαθήματα μετά τη λήψη του απολυτηρίου του Λυκείου, τα αποτελέσματα των οποίων θα αποτελούν το μοναδικό κριτήριο πρόσβασης στα Πανεπιστήμια και στα Τ.Ε.Ι., το ενδιαφέρον των μαθητών για το σύνολο των μαθημάτων του Λυκείου θα ενισχυθεί, ιδιαίτερα δε όταν το βάρος της προετοιμασίας γι' αυτά θα το έχουν τα φροντιστήρια και τα ιδιαίτερα μαθήματα; Ποιος πιστεύει πραγματικά ότι έτσι θα αναβαθμισθεί το Λύκειο; Ποιος πιστεύει ότι, αν η επιλογή θα γίνεται με βάση τις επιδόσεις των μαθητών σε κάποιο πανεπιστημιακό ή μη πανεπιστημιακό προπαρασκευαστικό έτος, χωρίς να λαμβάνεται πουθενά υπόψη η πορεία των υποψηφίων στο Λύκειο, αυτό θα οδηγήσει στην αναγέννηση της λυκειακής βαθμίδας;⁴

Το ζητούμενο, επομένως, δεν είναι η αποσύνδεση ή η αποδέσμευση του Λυκείου από τις διαδικασίες πρόσβασης στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, αλλά η εύρεση ενός τρόπου σύνδεσής τους που να μην έχει τις αρνητικές παρενέργειες στη λειτουργία του Λυκείου, τις οποίες γνωρίσαμε μέχρι σήμερα. Προς τα εκεί πρέπει να στραφεί η προσπάθεια όλων.

Σκόπιμο θεωρούμε να τονίσουμε ότι, ανεξάρτητα από το σύστημα μετάβασης από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που θα εφαρμοσθεί, το Λύκειο πρέπει να ενισχυθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να δίνει στέρεη γενική παιδεία και επαρκή εφόδια για τη συμμετοχή στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή σε όλους τους νέους, όποια κατεύθυνση σπουδών κι αν ακολουθήσουν μετά την αποφοίτησή τους από αυτό.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, υποστηρίζουμε ότι η αναμόρφωση του συστήματος εισαγωγής στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν μπορεί με κανένα τρόπο να αγνοήσει το τι γίνεται στο Λύκειο. Η συμβολή του συστήματος μετάβασης από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην αναβάθμιση της λυκειακής βαθμίδας και στην ισχυροποίηση του ρόλου της και της παιδευτικής προσφοράς οφείλει να ενταχθεί στους όρους που πρέπει να πληροί το παραπάνω σύστημα.

2.8. Συμμετοχή των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων στις διαδικασίες επιλογής των φοιτητών/σπουδαστών

Σύμφωνα με τις αρχές της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της αυτονομίας των ανώτατων ιδρυμάτων, τα Πανεπιστήμια και τα Α.Τ.Ε.Ι. πρέπει να έχουν ουσιαστικό λόγο όχι μόνο στο πόσους αποφοίτους Λυκείου μπορούν να εκπαιδευ-

σουν, αλλά και στο ποιες γνώσεις και ικανότητες οφείλουν αυτοί να διαθέτουν για να γίνονται δεκτοί ως φοιτητές/σπουδαστές. Θεωρητικά, ο όρος αυτός διασφαλίζεται πλήρως, όταν η επιλογή των φοιτητών/σπουδαστών πραγματοποιείται από τα ίδια τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Κάτι τέτοιο δε φαίνεται, για την ώρα τουλάχιστον, εφικτό στην ελληνική πραγματικότητα για ποικίλους λόγους (αδυναμία διενέργειας εξετάσεων επιλογής σε μεγάλο αριθμό υποψηφίων, δυσπιστία στον αδιάβλητο χαρακτήρα της επιλογής κτλ.). Το πιθανότερο είναι να εξακολουθήσει και το νέο σύστημα να ελέγχεται από τις υπηρεσίες του ΥΠΕΠΘ, καθεστώς που δεν αφήνει μεγάλα περιθώρια στην εμπλοκή των Α.Ε.Ι.-Α.Τ.Ε.Ι. στις διαδικασίες επιλογής. Είναι ωστόσο αναγκαίο να υπάρξει κάποιου είδους συμμετοχή τους σε αυτές, η οποία δεν θα περιορίζεται μόνο στο καθορισμό του αριθμού εισακτέων και στην τυπική συμμετοχή τους στην Κεντρική Επιτροπή Εξετάσεων. Πρέπει να περιλάβει και τη σύμπραξη τους στον καθορισμό της εξεταστέας ύλης, στην καθιέρωση συντελεστών βαρύτητας των διαφόρων μαθημάτων (αν προβλέπεται κάτι τέτοιο), στην ένταξη των διαφόρων Τμημάτων σε επιστημονικά πεδία και σε άλλα παρόμοια ζητήματα. Όλα αυτά αποτελούν μια άλλη πτυχή των όρων που πρέπει να πληροί ένα σύστημα πρόσβασης στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση.

3. Πώς θα επιτευχθούν οι παραπάνω όροι

Η διασφάλιση των προϋποθέσεων που μνημονεύθηκαν δεν είναι, ασφαλώς, εύκολη. Στην επίτευξή τους μπορούν να συμβάλουν τα ακόλουθα:

1. Η αξιοποίηση των διαφόρων ερευνών και μελετών που έχουν ασχοληθεί με την ανάλυση των συστημάτων επιλογής των φοιτητών/σπουδαστών, τα οποία εφαρμόστηκαν κατά καιρούς στη χώρα μας, και ειδικότερα αυτών που πραγματεύθηκαν ζητήματα σχετικά με τα αίτια τα οποία δεν επέτρεψαν κατά το παρελθόν τη διαμόρφωση των όρων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, μπορεί να συμβάλει θετικά στον τομέα αυτό. Στηριζόμενοι π.χ. στα πορίσματα των ερευνών που ασχολήθηκαν με την ανάλυση των παραγόντων που προκαλούν το φαινόμενο του βαθμολογικού πληθωρισμού στο Λύκειο, όταν οι αντίστοιχες επιδόσεις των μαθητών συμπεριλαμβάνονται στα κριτήρια επιλογής για τα τριτοβάθμια ιδρύματα, είναι δυνατόν να προσδιορίσουμε τρόπους εξάλειψης της επίδρασής τους. Έτσι, θα μπορούσαμε να μειώσουμε τις ενστάσεις που διατυπώνονται όσον αφορά στη συμμετοχή της σχολικής βαθμολογίας στα κριτήρια επιλογής των φοιτητών/σπουδαστών, η οποία, από παιδαγωγική άποψη, θεωρείται επιβεβλημένη.

Κατ' ανάλογο τρόπο, η μελέτη των πορισμάτων άλλων ερευνών που είχαν ως αντικείμενο τις ανισότητες πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ή τις χαμηλές επιδόσεις σημαντικής μερίδας αποφοίτων Λυκείου ή με άλλα ζητήματα σχετικά με τις εισαγωγικές εξετάσεις (π.χ. επιλογή θεμάτων, τρόπος διόρθωσης και βαθμολογίας των γραπτών κτλ.) μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση άλλων πτυχών του συστήματος εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση.

Τέτοιου είδους έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές στη χώρα μας. Μερικές χρειάζεται ίσως να επικαιροποιηθούν, ενώ ενδέχεται να υπάρχουν και τομείς στους οποίους απαιτούνται συμπληρωματικές μελέτες. Όλα αυτά απαιτούν ασφαλώς χρόνο. Το κέρδος όμως που θα επιτευχθεί είναι σημαντικό. Ας μη μας διαφεύγει ότι η παραγνώριση της εκπαιδευτικής έρευνας συνιστά ένα από τα πολλά αίτια αποτυχίας των εκπαιδευτικών αλλαγών.

2. Από την άποψη αυτή, θα ήταν χρήσιμη και η συγκριτική μελέτη των συστημάτων εισαγωγής στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα άλλων χωρών και ιδιαίτερα των δυτικοευρωπαϊκών. Εξυπακούεται ότι κανένα από τα συστήματα αυτά δεν μπορεί αυτούσιο να μεταφερθεί στη χώρα μας, αφού το γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό, εκπαιδευτικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο αυτά εφαρμόζονται διαφέρει από εκείνο που ισχύει στην Ελλάδα. Η μελέτη τους όμως μπορεί να συνεισφέρει σε ιδέες και μεθοδολογίες που μπορούν να προσαρμοσθούν στις ιδιαιτερότητες της πατρίδας μας.
3. Για την επίτευξη της κοινωνικο-πολιτικής συναίνεσης που αποτελεί, όπως τονίστηκε ήδη, βασικό όρο της θεσμοθέτησης ενός συστήματος που φιλοδοξεί να έχει μακροβιότητα, είναι απαραίτητος ο διάλογος μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων. Για να αποδώσει ο διάλογος αυτός, πρέπει να είναι απροκατάληπτος, ειλικρινής, συστηματικά οργανωμένος και απαλλαγμένος από μικροπολιτικές σκοπιμότητες. Καλό είναι επίσης να έχουν οι συμμετέχοντες σε αυτόν ορισμένα βασικά στοιχεία σχετικά με τις υπάρχουσες εκπαιδευτικές υποδομές, το διδακτικό προσωπικό, τη χωροταξική κατανομή των σχολικών μονάδων, την εξέλιξη του μαθητικού πληθυσμού, τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού συστήματος και τις προβλέψεις για την εξέλιξη του στο προσεχές μέλλον. Ακόμη και μια σύνοψη των προτάσεων που κατατίθενται τόσο από συλλογικούς φορείς όσο και από μεμονωμένα άτομα θα ήταν χρήσιμη για το διάλογο, υπό τον όρο ότι καμία από αυτές δεν θα προβάλλεται εκ των προτέρων ως επικρατούσα, ούτε θα διαμορφώνονται συνθήκες που θα ευνοούν προκαταβολικά ορισμένη άποψη. Περιττεύει να τονισθεί ότι ο διάλογος αυτός πρέπει να διαρκέσει ικανό χρόνο, για να καταστεί δυνατή η έκφραση και η συζήτηση όλων των από-

ψεων. Ταυτόχρονα όμως οφείλει να έχει προκαθορισμένο χρονικό τέλος, για να μη χρησιμοποιηθεί ως πρόφαση για κωλυσιεργία.

Αυτονόητη θεωρούμε τη συμμετοχή στο διάλογο αυτό όχι μόνο των εκπροσώπων των αρμόδιων κρατικών φορέων, των κομμάτων, των οργανώσεων των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, των γονέων και των λοιπών κοινωνικών εταίρων, αλλά και ειδικών επιστημόνων. Η παρουσία των τελευταίων είναι αναγκαία για να υπάρξει αξιοποίηση της εκπαιδευτικής έρευνας και επέκτασή της, αν χρειασθεί και εφόσον είναι δυνατή στο διαθέσιμο χρόνο.

Η απλή έκφραση απόψεων είναι αναγκαία αλλά δεν επαρκεί για τη λήψη αποφάσεων σχετικών με τόσο σημαντικά ζητήματα. Χρειάζεται και η επιστημονική μελέτη τους. Πρέπει, επιτέλους, να γίνει αντιληπτό ότι η εκπαιδευτική λειτουργία είναι αντικείμενο συγκεκριμένων επιστημονικών κλάδων, οι οποίοι συχνά αγνοούνται από τους πολιτικούς ιθύνοντες.

4. Όποιο σύστημα κι αν υιοθετηθεί θα πρέπει να εξαγγελθεί πολύ πριν αρχίσει η εφαρμογή του για να καταστεί εφικτή η αναγκαία προετοιμασία των συντελεστών του συστήματος και για να υπάρξει επαρκής ενημέρωση των μαθητών, των γονέων τους και των λοιπών ενδιαφερομένων.
5. Για τη διασφάλιση τέλος των προϋποθέσεων στις οποίες αναφερθήκαμε προηγουμένως, θεωρούμε απαραίτητο να καθορισθεί δοκιμαστική περίοδος δύο τουλάχιστον ετών, κατά την οποία θα είναι δυνατόν να γίνουν βελτιώσεις στο νέο σύστημα με βάση την εμπειρία που θα αποκτηθεί από την εφαρμογή του στην πράξη.

4. Αντί επιλόγου

Το σύστημα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επηρεάζει όχι μόνο όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και ιδιαίτερα το Λύκειο και τα τριτοβάθμια ιδρύματα, αλλά και το ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα. Για το λόγο αυτό αξίζει να προσπαθήσουμε να το διαμορφώσουμε κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ο σαφής καθορισμός των κριτηρίων στα οποία αυτό οφείλει να ανταποκρίνεται αποτελεί σίγουρα το πρώτο βήμα της προσπάθειας αυτής. Έτσι, θα περιορισθούν στο ελάχιστο τα μειονεκτήματά του, αφού τέλειο σύστημα επιλογής δεν έχει μέχρι σήμερα επινοηθεί.

Σημειώσεις

¹ Αναφέρουμε δύο ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων: α) την κατάργηση, το 1988, της συνεκτίμησης των βαθμών των τριών τάξεων του Λυκείου, κατά 25%, στον υπολογισμό των μορίων των υποψηφίων για τα Α.Ε.Ι./Τ.Ε.Ι., η οποία ίσχυσε από το 1983 μέχρι το έτος αυτό, επειδή οι βαθμοί του Λυκείου θεωρήθηκαν αναξιόπιστοι, λόγω εξωτερικών πιέσεων στους καθηγητές β) την τροποποίηση της αρχικής πρότασης της «μεταρρύθμισης Αρσένη», η οποία αφορούσε στην πρόσβαση στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η πρόταση αυτή, η οποία είχε γίνει από μας, προέβλεπε τα εξής: Οι μαθητές της Β΄ τάξης του Λυκείου θα εξετάζονταν σε περιφερειακό επίπεδο σε επτά μόνο μαθήματα, ενώ οι μαθητές της Γ΄ τάξης θα εξετάζονταν σε εθνικό επίπεδο σε ισάριθμα μαθήματα. Στα υπόλοιπα θα διενεργούνταν εξετάσεις σε επίπεδο σχολικής μονάδας και ο βαθμός σ' αυτά θα συνυπολογιζόταν στην τελική επίδοση των μαθητών με μικρότερο συντελεστή. Η επιλογή για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση θα γινόταν με βάση τη συνολική επίδοση των υποψηφίων. Η κοινωνική πίεση που προήλθε από την καχυποψία ότι η παραπάνω πρόταση δεν θα εξασφάλιζε αδιάβλητες διαδικασίες επιλογής, αν και είχαν εξαγγελθεί αρκετά μέτρα για το σκοπό αυτό, οδήγησε την τότε πολιτική ηγεσία στην απόφαση να γενικεύσει τις πανελλαδικές εξετάσεις σε όλα τα μαθήματα, μέτρο που προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις. Στα παραδείγματα αυτά μπορούν να προστεθούν και πολλά άλλα, στα οποία αδυνατούμε να αναφερθούμε λόγω των περιορισμών που τίθενται από τη φύση της παρούσας εργασίας.

² Σύμφωνα με έρευνα της Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη (1989) ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ της επίδοσης στις εισαγωγικές εξετάσεις και της επίδοσης των φοιτητών στα τρία σημαντικότερα μαθήματα του Α΄ έτους των σπουδών τους ήταν μόλις 0,19. Σε μερικές, μάλιστα, περιπτώσεις ο δείκτης αυτός ήταν αρνητικός. Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε και μεταγενέστερη δική μας έρευνα (βλ. Κασσωτάκης, 1992).

³ Τέτοιου είδους στοιχεία αναφέρονται στο βιβλίο: Κασσωτάκης & Παπαγγελή-Βουλιουρή, 2009.

⁴ Προς αποφυγή παρεξηγήσεων, δηλώνουμε ότι η αναβάθμιση του Λυκείου δεν θα γίνει μόνο μέσω των εξεταστικών μηχανισμών, αλλά και μέσα από την αναμόρφωση του περιεχομένου της παιδείας που παρέχει, των διδακτικών μεθόδων που ακολουθεί, τον υλικοτεχνικό του εκσυγχρονισμό και, πάνω από όλα, την ποιοτική βελτίωση εκείνων που το στελεχώνουν. Όλα όμως αυτά θα έχουν καλύτερα αποτελέσματα, αν το έργο που γίνεται στο Λύκειο θεωρείται σημαντικό και αξιόπιστο κριτήριο για την περαιτέρω εξέλιξη των αποφοίτων του. Αν, αντίθετα, περιφρονείται – και η παραγνώρισή του είναι μια μορφή περιφρόνησης – η απόδοση όλων των παραπάνω αλλαγών θα είναι περιορισμένη.

Βιβλιογραφία

- Δημητρόπουλος, Ε. (2003). *Εκπαιδευτική αξιολόγηση. Η αξιολόγηση της του μαθητή*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κασσωτάκης, Μ. (1992). Η πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η εκπαιδευτική κρίση στην Ελλάδα. Στο: Πυργιωτάκης, Ι. & Κανάκης, Ι. (Επιμέλεια). *Παγκόσμια κρίση στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης, σσ. 266-294.
- Κασσωτάκης, Μ. (2002). *Η αξιολόγηση της επιδόσεως των μαθητών*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κασσωτάκης, Μ. (2005). Σκέψεις και προβληματισμοί για την αναμόρφωση του συστήματος πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στο: ΥΠΕΠΘ/ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. *Σύνδεση Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Πρακτικά. Βόλος, 18-20 Μαρτίου 2005*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σσ. 25-45.
- Κασσωτάκης, Μ. & Παπαγγελή- Βουλιουρή, Δ. (2009). *Πρόσβαση στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση: Ιστορική αναδρομή, προβλήματα, προοπτικές*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Καψάλης, Α. (1985). Η μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: Τάσεις και προοπτικές. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 3, 93-114.
- Κοντογιαννοπούλου-Πολιδωρίδη, Γ. (1989). Τα κύρια χαρακτηριστικά των εισαγωγικών εξετάσεων και πρόταση για ένα νέο σύστημα επιλογής. Στο: Σύλλογος Αποφοίτων Βαρβακείου. *Η μετάβαση από το Λύκειο στο Πανεπιστήμιο. Πρακτικά ημερίδας που πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών τη 19^η Μαρτίου 1988*. Αθήνα, σσ. 29-35.
- Μπουζάκης, Σ. (1995). Σχέση Μέσης Εκπαίδευσης-Α.Ε.Ι. Μια σχέση δεσμών. Στο: Καζαμιάς, Α. & Κασσωτάκης, Μ. *Η ελληνική εκπαίδευση. Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού*. Αθήνα : Σείριος, σσ. 242- 262
- Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος (Π.Ε.Ε.). (Επιμ. Χατζηδήμου Δ. και άλλοι). *Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. ΙΒ΄ Διεθνές Συνέδριο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Παπακωνσταντίνου, Γ. (2003). *Προσφορά και ζήτηση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Santiago, P., Tremblay, K., Basri, E. & Arnal, E. (2008). *Tertiary education for knowledge society*. Paris: O.E.C.D.
- Σύλλογος Αποφοίτων Βαρβακείου (1989). *Η μετάβαση από το Λύκειο στο Πανεπιστήμιο. Πρακτικά ημερίδας που πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών την 19^η Μαρτίου 1988*. Αθήνα.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. / Π.Ι. *Σύνδεση Δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Εισαγωγικές εξετάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Πρακτικά πανελληνίου συνεδρίου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 18-20 Μαρτίου 2005*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σσ. 25-39.